

Arbetsmiljöverket förbereder särskilda regler för arbetsmiljön i fordon

Det behövs specifika regler för arbetsmiljön i fordon, och det behöver tas ett samlat grepp på hela området konstaterar Arbetsmiljöverket. Därför startas nästa år ett arbete med att ta fram nya föreskrifter om arbetsmiljö i fordon.

Många yrkesgrupper, som buss- och lastbilsförare, försäljare, förare av distributionsbilar, servicetekniker, hemtjänstpersonal med flera, använder olika typer av fordon i arbetet. Arbetsplatser i transportmedel är dock undantagna i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om arbetsplatsens utformning, AFS 2000:42. De generella reglerna för till exempel termiskt klimat, ergonomi och ljusförhållanden gäller alltså inte för förarmiljön i fordon.

Krav på arbetsmiljön har därför ställts med hänvisning till de övergripande reglerna i arbetsmiljölagen 2 kapitel, 4 och 5 §§ (de arbetshygieniska förhållandena ska vara tillfredsställande och maskiner och andra tekniska anordningar ska vara så beskaffade att betryggande säkerhet ges mot ohälsa och olycksfall).

Men även om krav kan ställas, och ställs, utifrån arbetsmiljölagen så behövs regler speciellt inriktade på arbetsmiljön i fordon anser Arbetsmiljöverket. Arbetet med att ta fram sådana regler är tänkt att starta under 2010. Föreskriftsarbetet ska se över arbetsmiljön i fordon i stort; klimat, ergonomi, vibrationer med mera. Alltså det

som i dag är undantaget för arbete i transportmedel i föreskrifterna om arbetsplatsens utformning.

När arbetet kan vara färdigt, och de nya reglerna börja gälla, är dock inte klart. Det är heller inte helt klart att resultatet av föreskriftsarbetet blir nya regler förklarar Gunnar Åhlander, handläggare på Arbetsmiljöverket.

– Det kan också bli så att arbetet utmynnar i en temasida på verkets hemsida. Det skulle då handla om hur Arbetsmiljöverket anser att arbetsmiljölagen ska tolkas i ett antal fall, och få karaktären av allmänna råd.

I Arbetsmiljöverkets författningssamling finns i dag två dokument som berör termiskt klimat i fordon. Det är föreskrifterna om värme i taxibilar, AFS 1983:18, och de allmänna råden om värme i bilhytter, AFS 1989:10.

Arbetsmiljöverkets rutinmässiga omprövning av föreskrifter och allmänna råd har visat att såväl föreskrifterna om värme i taxibilar som de allmänna råden om värme i bilhytter kan upphävas.

De allmänna råden är just råd, men där finns inga temperaturer angivna och då



Arbetsmiljön i fordon är speciell, och behöver därför speciella regler anser Arbetsmiljöverket. Ett föreskriftsarbete beräknas starta 2010.

Arkivbild: Taxikurir

krav ställts på temperaturer har de baserats på arbetsmiljölagen och tidigare överklagningsärenden.

Föreskrifterna om värme i taxibilar har för övrigt bara använts i ett ärende sedan 2002.

Erfarenheterna från de överklagningsärenden med krav på värme i servicebilar och bussar som förekommit visar att det är fullt möjligt att ställa krav utifrån arbetsmiljölagen påpekar Arbetsmiljöverket. Därför finns det ingen anledning att vänta tills de nya föreskrifterna om arbetsmiljö i fordon är klara hävdar verket, och föreslår att såväl de allmänna råden om värme i bilhytter som föreskrifterna om värme i taxibilar ska sluta gälla 1 januari 2010.

Föreskrifter om personlig skyddsutrustning ändras och uppdateras

För att minska behovet av revideringar föreslår Arbetsmiljöverket att vissa delar av föreskrifterna om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3) tas bort, och istället läggs ut på verkets hemsida.

I många av Arbetsmiljöverkets föreskrifter finns särskilda regler om användning av personlig skyddsutrustning. De listas idag i en särskild bilaga till föreskrifterna om användning av personlig skyddsutrustning.

Problemet är att listan snabbt blir inaktuell då föreskrifter upphävs eller revideras.

I de föreskrifter som började gälla den 1 juli 2001 finns exempelvis 62 föreskrifter och allmänna råd som innehåller särskilda regler om användning av personlig skyddsutrustning upptagna.

I den uppdaterade lista som Arbetsmiljöverket tog fram nu i juni finns bara 46 föreskrifter och allmänna råd med.

Listan är alltså i högsta grad inaktuell, och föreskrifterna i behov av revidering.

För att få en mer långsiktig lösning och för att löpande kunna uppdatera listan utan

att behöva genomföra dyra och omständiga revideringar föreslår Arbetsmiljöverket nu att den hänvisning till listan som finns i kommentarerna till föreskrifternas 5§ tas bort.

Istället ska kommentarerna hänvisa till en reviderad lista som läggs ut på verkets hemsida www.av.se i anslutning till föreskrifterna.

Denna lista kan sedan enkelt hållas uppdaterad i takt med att reglerna förändras.

Arbetsmiljöverkets förslag är nu ute på remiss.

Remisstiden går ut 11 september.

Olycka med slakterimaskin kan kosta Scan företagsbot

Scan i Skara riskerar att få betala en företagsbot om 250 000 kronor efter en olycka för tre år sedan i en så kallad skinnermaskin. En kvinnlig operatör fastnade då med handsken i frammatningsvalsen och fick huden på vänster hands undersida bortskuren av maskinens skärblad.

Direkt efter olyckan, som inträffade i början av september 2006, inspekterades anläggningen av Arbetsmiljöverket. Verkets inspektörer konstaterade att operatören vid olyckstillfället använt en så kallad wizzardhandske. Det är en handske som är förstärkt för att klara skärskador, och den får inte användas vid den här typen av arbete.

Enligt den standard (SS-EN 12355, Livsmedelsmaskiner - Avsvålnings- och avhiningsmaskiner) som tillverkaren i sin försäkran om överensstämmelse hänvisar till, ska maskinen vara försedd med en tydlig skylt som förbjuder användandet av handskar som är stickade/virkade och metallförstärkta. (Någon sådan skylt fanns inte på olycksmaskinen).

Den handske som operatören använde var av jämförbart material. Detta innebär att den har stor hållfasthet. Detta var en direkt orsak till olycksfallet påpekar Arbetsmiljöverket i ett inspektionsmeddelande där man kräver att Scan ska förse alla skinnermaskiner med en skylt som anger vilken skyddsutrustning som ska användas.

Verket krävde också att Scan skulle tillhandahålla skyddsutrustning i rätt storlek. Den skyddsutrustning som är föreskriven i tillverkarens, Grasselis, instruktionsbok till skinnermaskinen är en gummerad handske. Den handske Scan höll med fanns enbart i en storlek (ca 10 -11) som inte passade personer med små händer. De använde istället en bomullshandske med en latexhandske ytterst.

Fick inga instruktioner

Nu har kammaråklagare Jörgen P Lindberg vid Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål i Göteborg väckt åtal mot Scan. Lindberg yrkar att företaget ska åläggas en företagsbot om 250 000 kronor för arbetsmiljöbrott (vållande av kroppsskada).

Åklagaren påpekar i sin stämningsansökan att den skadade operatören inte arbetat vid skinnermaskinen tidigare. Hon sattes att utföra ett för henne nytt arbetsmoment utan att dessförinnan ha fått information om riskerna med maskinen och de säkerhetsinstruktioner som behövts med anledning av riskerna.

Till sådana instruktioner hör att vissa typer av handskar inte får användas vid arbete med skinnermaskinen, på grund av risken för just det olycksförlopp och sådan skada som drabbade operatören. Till bristen på instruktioner lägger åklagaren också att maskinen, som Arbetsmiljöverket påpekat, saknade föreskriven varningsskylt.

Fel handske användes

Bristen på instruktioner medförde att operatören, okunnig om riskerna, vid skadetillfället bar fel sorts handskar, vilket var den omedelbara orsaken till skadan hävdar åklagaren.

Arbetsgivarens arbetsmiljöansvar i fråga om att förvissa sig om att arbetstagaren har fått den riskinformation och de säkerhetsinstruktioner som behövs har enligt åklagaren legat på avdelningschefen, eller på operatörens arbetsledare (försteman). Någon av dem, eller båda, har av oaktamhet vållat operatörens handskada genom att sätta henne att arbeta vid skinnermaskinen utan att dessförinnan ge henne information om riskerna med maskinen och instruktioner om vad hon hade att iakta för att undgå riskerna.

Ingen person åtalas

Kammaråklagare Jörgen P Lindberg yrkar därför att Scan ska åläggas företagsbot för arbetsmiljöbrott. Som särskild grund för yrkandet åberopar han att brottet begåtts av person eller personer som haft ett särskilt ansvar för tillsyn och kontroll i verksamheten.

Helt i enlighet med de nya, förenklade regler för företagsbot som började gälla 1 juli 2006 avstår han från att åtala denna person eller dessa personer (avdelningschefen och arbetsledaren). Samtidigt med de nya reglerna infördes nämligen en regel om åtalsprövning som innebär att ett brott som kan föranleda talan om företagsbot, och som har begåtts av oaktamhet och inte kan antas ge annan påföljd än böter, i normalfallet inte får åtalas (se Tema Arbetsmiljö nr 6/2009).

Företagsboten, som är inriktad på näringsidkare, ersätter alltså till viss del straff av fysisk person.

Läs mer:

- Riksenheten för miljö och arbetsmiljömål, stämningsansökan dnr AM-81731-07.
- Arbetsmiljöverket Göteborg, inspektionsmeddelande dnr AIGÖ 2006/37477

Skjutvapen används vid allt fler butiksrån

Antalet butiksrån fortsätter att öka kraftigt visar Brottsförebyggande rådets preliminära statistik för första halvåret 2009. För butiksrån där skjutvapen är inblandade ligger ökningen första halvåret i år på 48 procent, jämfört med samma period 2008. Antalet bankrån och taxirån minskar å andra sidan rejält.

Utvecklingen i fråga om butiksrån fortsätter att gå åt fel håll. Förra året ökade antalet butiksrån med 25 procent till 1 007, medan antalet rån där skjutvapen användes ökade med 29 procent till 381. Siffrorna för såväl totala antalet butiksrån som antalet butiksrån med skjutvapen var de högsta någonsin. Som det nu ser ut kommer bägge dessa "rekord" att slås 2009.

Brottsförebyggande rådets preliminära statistik för första halvåret i år visar nämligen att ökningen fortsätter, och till viss del har förstärkts. Totalt anmäldes under perioden 558 butiksrån (+21 procent). I 245 av dessa rån var skjutvapen inblandade (+48 procent).

Rån bedöms i dag vara handelns enskilt största arbetsmiljöproblem och representanter för Handelsanställdas förbund och arbetsgivarorganisationerna Svensk Handel och KFO har krävt att riksdag och regering ska agera för att stoppa rån.

Från handelns sida har det också krävts att väpnade rån alltid ska betraktas som grova rån (skillnaden är att för "normalt" rån är lägsta påföljd ett års fängelse, medan det för grovt är fyra år).

Enligt Dick Malmund, säkerhetschef på Svensk Handel, har man ännu inte fått svar på något av kraven.

Sedan januari pågår ett upprop, *Nu får det vara nog*, i protest mot det ökande antalet butiksrån. Hittills har man samlat in närmare 61 000 namnunderskrifter. I höst ska namnunderskrifterna överlämnas till justitieminister Beatrice Ask för att ytterligare skärpa kraven på politiska åtgärder

Samtidigt som butiksrånen fortsätter att öka så minskar antalet bankrån och taxirån.

Första halvåret 2009 utfördes totalt 48 bankrån. Det är en minskning med 43 jämfört med samma period förra året (- 47 procent). Antalet bankrån med skjutvapen inblandade minskade från 69 till 38 (- 45 procent).

Även antalet taxirån sjunker. Under årets första sex månader gjordes totalt 30 taxirån. Jämfört med 2008 är det en minskning med 14 (- 32 procent). Antalet taxirån där skjutvapen användes minskade med 69 procent, från 16 till 5.

Antalet rån mot värdetransporter var i stort sett oförändrat.

Ny svensk asfalt ger bättre arbetsmiljö

En ny svensk asfalt ger asfaltarbetarna bättre arbetsmiljö, samtidigt som den kraftigt minskar energiåtgången och utsläppen av bland annat koldioxid och kväveoxid.

Asfaltarbetare är utsatta för en stor mängd hälsofarliga ämnen som kan skada luftvägar och lungor; som damm, oljedimma, polycykliska aromatiska kolväten (PAH) och kväveoxider. Flera studier har visat på ökad dödlighet hos asfaltarbetare på grund av bronkit och kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL). Andra undersökningar har visat att asfaltarbetare löper upp till 1,74 gånger högre risk än andra att dö av så kallade icke-maligna luftvägssjukdomar.

Genom att tillverka och lägga asfalten vid lägre temperaturer minskar halterna av de skadliga ämnena dramatiskt (se Tema Arbetsmiljö nr 7/2008).

Arbetsmiljöaspekten har varit viktig men det som framför allt har drivit på utvecklingen, och världen över gjort så kallad lågenergiasfalt till en av branschens hetaste frågor, är de stigande energikostnaderna och klimatförändringarna.

Asfalt består av stenmaterial och ett bindemedel, bitumen, som blandas vid höga temperaturer.

I maj 2008 lanserade svenska NCC Roads en egenutvecklad metod som gör det möjligt att blanda asfalten vid cirka 120 i stället för 150-170 grader som är det normala med varm produktionsteknik.

Genom att sänka temperaturen ner till 120 grader minskar energiåtgången med 20 procent. Utsläppen av koldioxid blir upp till 30 procent lägre, och kvävedioxidutsläppen minskar med 70 procent. Även utsläppen av svaveldioxid och kolmonoxid minskar kraftigt.

Temperatursänkningen medför dessutom bättre arbetsmiljö när asfalten ska läggas. Den kallare asfalten ger mindre rök och lukt. Färre dammpartiklar i luften och



Den nya lågtemperaturasfalten minskar energiåtgången, och ger minskade utsläpp av bland annat damm och polycykliska aromatiska kolväten.

Foto: Thomas Fahlander/NCC.s bildarkiv

minskade utsläpp av bland annat polycykliska aromatiska kolväten (PAH).

NCC:s så kallade gröna asfalt las för första gången i Sundsvall förra året, nu i sommar har en tre kilometer lång vägsträcka utanför Sandviken fått den nya beläggningen.

I Sverige tillverkas cirka 7 miljoner ton asfalt varje år. Den helt övervägande delen är tillverkad med så kallad varmteknik. Men NCC, som driver ungefär hälften av de svenska asfaltverken, är nu på god väg att bygga om sina anläggningar till den nya produktionsmetoden med lägre temperatur.

Antalet anmälda arbetsmiljöbrott ligger kvar på en hög nivå

Antalet anmälda arbetsmiljöbrott fortsätter att ligga på en historiskt hög nivå visar Brottsförebyggande rådets preliminära uppgifter för första halvåret 2009.

Antalet anmälda arbetsmiljöbrott har aldrig varit så stort som 1988. Då anmäldes 1 789 arbetsmiljöbrott.

Brott mot arbetsmiljölagen stod det året för 1 146 anmälningar, det handlade ofta om otillåten asbesthantering och användning av

maskiner och utrustning som inte besiktats som de skulle.

Sedan dess har Arbetsmiljöverket fått möjlighet att skriva ut sanktionsavgifter för obesiktade tryckkärl, och för asbestrivning utan tillstånd. Sanktionsavgifterna, som varierat mellan 48 och 280 per år, har medfört färre anmälda brott och färre domar.

Mot den bakgrunden var förra årets siffra över anmälda arbetsmiljöbrott, 1 281, anmärkningsvärt hög. Det var för övrigt största antalet anmälda brott på 20 år.

Även om antalet anmälda arbetsmiljöbrott första halvåret i år minskat något

jämfört med samma period förra året, så ligger de fortfarande kvar på en mycket hög nivå.

Anmälda brott mot arbetsmiljölagen har minskat från 133 till 99 (-26 procent). Vållande till annans död minskar från 25 till 17 (-32 procent).

Samtidigt har anmälningarna avseende vållande till kroppsskada/sjukdom ökat från 398 till 415 (+4 procent), och för framkallande av fara för annan från 31 till 42 (+35 procent).

Totalt anmäldes under första halvåret i år 573 arbetsmiljöbrott (- 2,4 procent).



Tre av fyra som besvarat Byggnadsarbetareförbundets och Byggchefernas enkät anser att byggföretagen nu sparar in på kostnaderna för arbetsmiljön, eller att det finns en ökad risk för att så sker. Foto: Sten Jansin/NCC.s bildarkiv

Arbetsmiljön i kläm i lågkonjunkturen

Lågkonjunkturen medför att byggföretagen sparar in på skyddsutrustning och andra kostnader för arbetsmiljön. Den slutsatsen drar Byggnadsarbetareförbundet och Byggcheferna av en enkät som närmare 1 500 byggnadsarbetare och byggchefer besvarat.

Byggbranschen i Sverige sysselsätter cirka 285 000 personer och är en av de mest skadedrabbade i landet. En byggarbetsplats är en farlig arbetsplats och skillnaden mellan en bra och dålig arbetsmiljö kan vara skillnaden mellan liv och död.

Detta är naturligtvis väl känt inom branschen, ändå dör i genomsnitt mer än en byggnadsarbetare i månaden och ett stort antal skadas. Lågkonjunkturen riskerar nu att göra ont värre.

Våren 2008 startade Byggnadsarbetareförbundet och Byggcheferna inom chefsorganisationen Ledarna ett samarbete för att få en bättre arbetsmiljö inom byggbranschen och minska antalet olyckor och dödsfall. Samarbetet har gått under namnet "Nollvisionen – inga döda i byggnadsmiljön".

Nu har man inom ramen för detta samarbete genomfört en enkätundersökning för att bland annat få en bild av hur lågkonjunkturen påverkar arbetsmiljön inom branschen. Under perioden 28 maj till 15 juni har 1 143 byggnadsarbetare och 347

byggchefer (totalt 1 490 personer) besvarat den webbaserade enkäten.

Resultatet är nedslående. Tre av fyra (76 procent) anser att byggföretagen sparar in på kostnader för arbetsmiljön, eller att det finns en ökad risk för att så sker. Detta för att företagen i den hårdnande konkurrensen ska kunna lämna ett lägre, och därmed konkurrenskraftigare, pris.

De kärva tiderna har medfört att det slarvas mer och att arbetsmiljön blivit sämre anser var femte svarande (21 procent). Nästan lika många tycker att det märks på arbetsplatserna att Arbetsmiljöverkets resurser dragits ned. De ekonomiska utmaningarna har flyttat fokus från god arbetsmiljö till god lönsamhet och olika säkerhetsarrangemang nedprioriteras i dag anser var tredje svarande (35 procent).

På frågan hur risken för olyckor ökat på arbetsplatsen svarar över hälften (56 procent) att ekonomiska besparingar även leder till indragningar av skyddsutrustning. Något färre (45 procent) anser att det slarvas mer med säkerhetsrutiner. Fyra av tio (39 procent) anser att det nu görs färre kontroller av säkerhetsrutinerna, och var tredje (34 procent) menar att det finns en uppgiven stämning som gör att folk inte bryr sig på samma sätt som tidigare.

Frikopplat från frågorna om och hur lågkonjunkturen påverkar byggarbetsmiljön fanns i enkäten även några frågor av betydelse för arbetsmiljöarbetet i stort. På frågan "Hur vanligt är det att projektörerna bedömer riskfyllda arbeten och lämnar

underlag för riskanalyser till dig som byggchef?" svarade fyra av tio byggchefer (40 procent) att det sker mycket sällan eller aldrig. Bara två av tio (21 procent) svarade att det var vanligt, eller mycket vanligt.

Till byggnadsarbetarna ställdes frågan: Hur vanligt är det att arbetsgivaren informerar arbetstagarna om riskerna i ett projekt och talar om hur riskfyllda arbetsuppgifter ska utföras på ett säkert sätt? Fyra av tio (42 procent) svarade att det sker mycket sällan eller aldrig. Var fjärde (26 procent) uppgav att det var vanligt eller mycket vanligt.

Resultatet blev något mer upplyftande när de bägge grupperna fick frågan om hur vanligt det är att byggherren (som bär huvudansvaret för arbetsmiljön i ett bygg- och anläggningsprojekt) följer upp entreprenörens arbetsmiljö- och säkerhetsarbete ute på arbetsplatsen. Var fjärde (26 procent) svarade då att det sker mycket sällan eller aldrig. Nästan var tredje (31 procent) uppgav samtidigt att det var vanligt eller mycket vanligt.

Resultatet sammantaget är dock inget för branschen att yvas över. Vilket också Byggnads ordförande Hans Tilly och Lars Bergqvist, ordförande för Byggcheferna, konstaterade när enkäten presenterades under Almedalsveckan på Gotland i somras.

– Detta är djupt alarmerande och vi måste göra allt vi kan för att skapa en bättre arbetsmiljö för såväl chefer som byggnadsarbetare, påpekade de i ett gemensamt uttalande.

Böter effektivast för att minska olyckorna och hindra arbetsmiljöbrott på byggena

Ekonomiska sanktioner (alltså böter) är den mest effektiva åtgärden för att stävja arbetsmiljöbrott och minska olyckorna på byggen enligt en färsk utredning från Byggnadsarbetareförbundet och Byggcheferna.

Utredningen behandlar de förändringar som företag och individer på svensk byggmarknad anser kommer att krävas för att minska olyckor och ohälsa i byggandet. Budskapet från dem som intervjuats är tydligt. Det är ekonomin som styr dagens byggande och för att komma till rätta med bristerna så måste det få konsekvenser för dem som missköter sig.

Förra våren startade Byggnadsarbetareförbundet och Byggcheferna ett samarbete för att få en bättre arbetsmiljö inom byggbranschen och minska antalet olyckor och dödsfall. Samarbetet kom bland annat till uttryck i en rapport, *Nollvisionen – inga döda i byggnadsmiljön*, där arbetsmiljön i byggbranschen granskades.

Denna rapport har nu följts upp genom att byggkonsulten och arbetsmiljöexperten Henrik Björklund fått i uppdrag att söka en förklaring till varför de situationer som orsakar olyckor och ohälsa i byggandet uppstår från första början.

Hur minska olyckor och ohälsa?

Utgångspunkten för utredningen, och beställarna Byggnads och Byggcheferna, har varit denna: Vad krävs för att uppnå Nollvisionen? Hur kommer vi till rätta med bristerna i arbetsmiljön och säkerheten på byggarbetsplatserna så att arbetsolyckor och arbetssjukdomar snabbt minskar?

För att samla information har utredaren genomfört en rad personliga intervjuer och gruppdiskussioner.

Intervjuerna och gruppdiskussionerna har riktat sig till personer som till vardags arbetar i eller i direkt anslutning till byggprojekt, bland annat med anbudsförfarande, produktionsplanering, produktionsstyrning och byggande:

- Entreprenörer (företag mellan 1-130 anställda)
- Tjänstemän (arbetsledare, platschefer, mellanchefer)
- Byggnadsarbetare (skyddsombud).

Utredningsrapporten, *Krafttag mot arbetsmiljöbrott – den fortsatta kampen mot olyckor och ohälsa i byggandet*, lyfter fram en rad brister på svenska byggarbetsplatser. Arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor beaktas inte under planering och projektering i den

utsträckning som lagstiftningen kräver. Riskbedömningar och förslag på hur det praktiska arbetet ska utföras saknas i stor utsträckning. Byggtiden är ofta för kort, vilket leder till stress som i sin tur leder till ökad risk för olyckor. Kunskapen om vad lagar och föreskrifter ställer för krav är låg. Utöver alla dessa brister framkommer det även att många arbetstagare saknar den utbildning och kompetens som krävs för att utföra riskfyllda arbetsmoment.

Oftast är det en fråga om ekonomi. Många företag saknar ekonomiska förutsättningar för att utföra arbetsmiljö- och säkerhetsåtgärder i den omfattning som lagar och föreskrifter kräver. För mindre och medelstora företag är det av allt att döma ett påtagligt problem, konstaterar utredaren. Inte minst i mindre projekt där kostnaden för arbetsmiljö- och säkerhetsåtgärder många gånger är hög i förhållande till den totala projektkostnaden.

Hamnar för högt i pris

Många entreprenörer och platschefer är också medvetna om att de inte uppfyller kraven enligt lagstiftningen, men uppger att det inte går för då skulle de hamna för högt i pris.

”Vi har tagit betalt för material och timmar, inte en krona mer och det var precis att vi fick jobbet. Ska vi ha hit någon som bygger ställning runt huset får vi betala för att vara här, det fattar ju vem som helst att inte det går” förklarar en av de intervjuade entreprenörerna.

Vad kan man vidta för åtgärder för att minska olyckor och ohälsa i byggandet? De intervjuade entreprenörerna, tjänstemännen och byggnadsarbetarna är samstämmiga i sina förslag på vad som behöver göras. I huvudsak rör det sig om sju förslag:

1. Inför böter för företag som bryter mot lagar och föreskrifter.
2. Utöka Arbetsmiljöverkets tillsynsverksamhet i byggandet.
3. Höj branschens generella kunskapsnivå om arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor.
4. Starta en samverkan mellan branschens fackförbund och arbetsgivarorganisationer för att motverka arbetsmiljöbrott.
5. Förändra arbetsplatsens skyddsorganisation och skapa en bättre samverkan mellan byggarbetsmiljösamordnaren (BAS-U) och skyddsombuden.
6. Ge skyddsombud befogenhet att företräda samtliga arbetstagare på en byggarbetsplats, det vill säga även underentreprenörernas arbetstagare.
7. Varje individ behöver ta ett större ansvar för sin egen och andras säkerhet.

Men varför uppstår då från första början problem på byggena? En viktig förklaring som redovisas i rapporten är att arbetsmiljö- och skyddsarbetet i regel påbörjas sent i byggprocessen.

Denna process kan beskrivas som ett systematiskt förlopp, bestående av en kedja av olika aktiviteter, eller skeenden. Varje aktivitet erhåller, bearbetar och lämnar vidare information till nästa aktivitet.

Byggskedet är den sista länken i kedjan, och för att det ska finnas möjligheter att åstadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö där krävs det att arbetsmiljön och säkerheten beaktats redan i planerings- och projekteringsskedet. Och där brister det ofta (se artikel här bredvid). När arbetsmiljö- och skyddsarbetet startar från noll i byggprocessens avslutande del, själva byggskedet, försvårar det för företagen att skapa den fysiska och psykosociala arbetsmiljö som lagar och föreskrifter ställer krav på.

– Som vi känner till från kvalitetsdebatten (byggfel) så blir det både svårare och dyrare att rätta till brister ju längre fram i byggprocessen man kommer. Det resonerar manget gäller även för arbetsmiljön och säkerheten. Det är enkelt och billigt att planera bort riskfyllda arbeten under projekteringsskedet – det är komplicerat och dyrt att ordna med säkerhet, skyddsutrustning och hjälpmedel i byggskedet, konstaterar utredaren i rapporten.

Information räcker inte

En slutsats av utredningen är att enbart rådgivning och information inte räcker för att komma till rätta med bristerna om det saknas utsikter för att verksamheten kan bli föremål för tillsyn och sanktioner.

”Olyckor och ohälsa i byggandet uppstår sällan av en slump utan det är konsekvensen av en rad mislyckanden genom byggprocessen. Det finns ett beteende hos företag och individer som gör att de handlar på ett irrationellt och felaktigt sätt vilket skapar situationer i byggandet där personer riskerar att skada sig och må dåligt. För att förändra detta beteende och åstadkomma en bestående förbättring behöver branschen komma till rätta med de bakomliggande faktorer som ligger till grund för att situationerna som orsakar olyckor och ohälsa uppstår från första början”.

För att snabbt minska olyckor och ohälsa i byggandet och åstadkomma en förändring krävs det en kombination av piska och morot, en balanserad blandning av åtgärder bestående av information/rådgivning, tillsyn/kontroll och ekonomiska sanktioner i form av viten/böter hävdar utredaren.

Regeringen har nu beslutat i sista överklagningsärendet

Regeringssammanträdet 23 juli innebar slutet för en gammal invand ordning. Då behandlade regeringen de tre sista ärendena där Arbetsmiljöverkets beslut överklagats. En historisk dag, konstaterade arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin.

Enligt den nya instansordning för arbetsmiljöörenden som började gälla 1 juli 2008 så ska överklagande av Arbetsmiljöverkets beslut ske hos allmän förvaltningsdomstol, det vill säga länsrätt. Tidigare skulle Arbetsmiljöverkets beslut överklagas hos regeringen, och det var de sista av dessa ärenden som klarades av i mitten av juli. Det absolut sista ärendet gällde, som så många andra under senare år, kontanthantering på bussar.

Den tidigare överklagandeordningen för arbetsmiljöörenden hade gällt sedan år 1974. Före den reform som då genomfördes gällde att beslut som fattades av dåvarande Arbetarskyddsstyrelsen (numera Arbetsmiljöverket) fick överklagas hos kammarrätten.

Partssammansatta organ

År 1973 inrättades emellertid vid varje Yrkesinspektion, som var en självständig myndighet, en nämnd med representanter för arbetsmarknadens parter, yrkesinspektionsnämnden.

Beslut om förelägganden och förbud skulle i fortsättningen avgöras av den partssammansatta nämnden.

Beslut av en Yrkesinspektion kunde överklagas till Arbetarskyddsstyrelsen som var chefsmyndighet för Yrkesinspektionen. Rättstillämpningsfrågor av principiell betydelse eller större vikt avgjordes sedan år 1972 av Arbetarskyddsstyrelsens partssammansatta verkstyrelse.

Mot bakgrund av att arbetarskyddsfrågor skulle komma att avgöras av två partssammansatta organ ansågs det inte vara en lämplig ordning att låta dessa beslut överprövas av allmän förvaltningsdomstol. Instansordningen ändrades därför år 1974 så att dåvarande Arbetarskyddsstyrelsens beslut fick överklagas hos regeringen i stället för hos kammarrätten.

Arbetsgivarna hoppade av

Sedan arbetsgivareföreningen SAF hoppat av de partssammansatta organen i början av 1990-talet så 1992 ändrades instruktionen för dåvarande Arbetarskyddsstyrelsen på så vis att styrelsens styrelse och yrkesinspektionsnämnden inte längre skulle vara partssammansatta. Detsamma gäller Arbetsmiljöverkets styrelse i dag.

1993 års arbetsmiljölagsutredning föreslog också en ändrad instansordning för överklagande av arbetsmiljöörendena. Utredningen konstaterade att det skäl som vid 1973 års reform framför allt ansågs motivera regeringsprövning, förekomsten av partssammansatta organ inom dåvarande Arbetarskyddsstyrelsen, inte längre förelåg. Vidare gjorde utredningen en genomgång av samtliga arbetsmiljöörenden som avgjorts av regeringen under åren 1974–1993 och bedömde att de överklagade ärendena inte varit av den arten eller omfattningen att behovet av regeringsprövning varit särskilt framträdande.

Därför föreslog 1993 års arbetsmiljölagsutredning att Arbetsmiljöverkets beslut skulle överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, med krav på prövningstillstånd i kammarrätten.

Regeringen ville kunna påverka

Dåvarande regeringen ansåg tvärtom att det var av värde att regeringen kunde påverka bedömningen av hur olika intressen skulle vägas mot varandra, och lämnade heller inget förslag om att ändra överklaganderegler i arbetsmiljölagen.

Men detta avsteg från den allmänna regeln i förvaltningslagen (att förvaltningsmyndigheters beslut överklagas hos allmän förvaltningsdomstol) blev med tiden alltmer ifrågasatt. Av principiella skäl, men även av praktiska. Ärendena, ett 70-tal årligen, blev betungande för regeringen (i praktiken Arbetsmarknadsdepartementet) och handläggningen drog ut på tiden. Det har inte varit ovanligt att överklagningsärenden blivit liggande 2-3 år på departementet i väntan på beslut.

I slutet av februari förra året föreslog därför regeringen att en ny instansordning för arbetsmiljöörenden, i linje med den allmänna regeln i förvaltningslagen, skulle införas. Den 20 maj fattade riksdagen beslut i frågan, och från 1 juli 2008 gäller alltså den ordningen att Arbetsmiljöverkets beslut överklagas till förvaltningsdomstol, med länsrätten som första instans.

De beslut som överklagades före detta datum skulle hanteras enligt den gamla ordningen. Men med regeringssammanträdet den 23 juli var det alltså slut, nu går allt via länsrätterna.

Läs mer:

- Arbetsmarknadsdepartementet, Ny instansordning för arbetsmiljöörenden, Ds 2007:32
- Regeringens proposition 2007/08:62 Ny instansordning för arbetsmiljöörenden

Arbetsmiljöverkets nya maskinregler måste ändras

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om maskiner, AFS 2008:3, måste ändras redan innan de börjat gälla. Orsaken är att man upptäckt att det i svensk lagstiftning saknas vissa preciserade krav beträffande CE-märkningens utförande.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om maskiner, AFS 2008:3, är en väsentlig del i införlivandet av Europaparlamentets och Rådets direktiv 2006/42/EG om maskiner i svensk rätt. Direktivet ska börja tillämpas 29 december 2009, och då börjar även Arbetsmiljöverkets maskinföreskrifter att gälla (samtidigt som Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om maskiner och vissa andra tekniska anordningar, AFS 1993:10, upphävs).

När det gäller utförandet av CE-märkning hänvisas i de nya föreskrifternas bilaga 3 enbart till lagen (SFS 1992:1534) om CE-märkning.

I direktiv 2006/42/EG finns emellertid mer preciserade krav på CE-märkningens utförande än vad som finns i den svenska lagen om CE-märkning konstaterar Arbetsmiljöverket.

Så länge dessa preciseringar saknas i svensk lagstiftning kan inte direktivet anses införlivat till fullo påpekar Arbetsmiljöverket. Vilket får till följd att verket kommer att sakna en rättslig grund att ingripa mot felaktigt utförande av CE-märkning. Det finns också en risk att svenska tillverkare (i god tro) utför CE-märkning av maskiner på ett felaktigt sätt. Något som i hela Europa kan komma att betraktas som ett brott mot gemenskapslagstiftningen.

Därför föreslår nu Arbetsmiljöverket att de nya föreskrifterna om maskiner, AFS 2008:3, ändras på så sätt att de krav i direktivet som går utöver lagen om CE-märkning skrivs in i bilaga 3 till föreskrifterna.

Utöver tillägget i bilaga 3 rättas också tre mindre fel i föreskrifterna. Det handlar om ett korrekturfel i bilaga 1, punkt 5.3 där rubriken ändras från *Manöverfordon* till *Manöverdon*. Det är en felaktig hänvisning i de allmänna råden till föreskrifterna (råden till 10§ ändras till att avse 9§). Och dessutom ett översättningsfel i bilaga 7A, första stycket, där *monteringsanvisningarna* för maskinen ändras till maskinens *bruksanvisning*.

Eftersom det är ont om tid, reglerna i direktivet ska börja tillämpas redan 29 december i år och den föreslagna ändringen måste beslutas snarast, har Arbetsmiljöverket ersatt det normala remissförfarandet med en hearing 1 september.

Sjöfartens arbetsmiljöregler revideras

Föreskrifterna och de allmänna råden om arbetsmiljö på fartyg håller på att revideras. Bakgrunden är bland annat att ändringar har skett i Arbetsmiljöverkets föreskrifter, som påverkar dem som gäller för sjöfart.

Enligt fartygssäkerhetslagen (FSL 2003:364) och arbetsmiljölagen (AML 1977:1160) ska det vara samma säkerhetsnivå vid arbete till sjöss som det är på land. Av regeringens proposition 2002/03:109 om sjösäkerhet framgår att ”utgångspunkten bör vara att arbetsmiljön ombord på fartyg skall vara av lika god kvalitet samt förebygga olyckor och ohälsa i lika hög grad som på land. Regleringen bör alltså i princip vara densamma, utom när sjöfartens särskilda förhållanden påkallar andra bestämmelser”.

Detta har hittills uppnåtts genom att Arbetsmiljöverkets föreskrifter gjorts tillämpliga i alla de fall detta varit möjligt med hänsyn till sjöfartens förhållanden. Rent praktiskt fungerar det som så att Transportstyrelsen (tidigare Sjöfartsverket) i sina föreskrifter hänvisar till Arbetsmiljöverkets föreskrifter, eller delar av dessa.

Arbetsmiljön ombord släpar efter

Den 1 januari 2006 trädde Sjöfartsverkets föreskrifter och allmänna råd (SJÖFS 2005:23) om arbetsmiljö på fartyg i kraft. En ändringsföreskrift, SJÖFS 2006:37, började gälla den 1 januari 2007. Arbetsmiljöverket har gett ut ytterligare föreskrifter och reviderat och upphävt andra sedan dess. Dessa ändringar har inte har tagits om hand av ändringsföreskrifter från Sjöfartsverket (numera Transportstyrelsen). Det innebär att utvecklingen för arbetsmiljön ombord på fartygen släpar efter utvecklingen på land.

Eftersläpningen berör inte bara själva regelverket till sjöss, det får också rent praktiska konsekvenser. För trots att Arbetsmiljöverket upphävt eller reviderat en föreskrift så är det fortfarande den föreskrift som finns angiven i SJÖFS 2005:23 som gäller ombord på fartyg. Detta leder till problem ombord, konstaterar Transportstyrelsen, då de flesta har tillgång till arbetsmiljölagstiftningen via Internet. De föreskrifter som Arbetsmiljöverket har upphävt går inte längre att få tag på via Internet utan fartyget måste beställa tryckta versioner via Arbetsmiljöverket. Somliga äldre föreskrifter finns dessutom inte längre kvar i lager.

I Transportstyrelsens förslag till reviderade föreskrifter och allmänna råd om arbetsmiljö på fartyg har ändringar delvis gjorts på grund av ändringar i Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Transportstyrelsen har dessutom förtydligat formuleringar på



Även om inte Arbetsmiljöverkets föreskrifter gäller till sjöss, så påverkar de indirekt de arbetsmiljöregler som gäller ombord genom att Sjöfartsverket i sina föreskrifter hänvisar till dem.

Arkivbild: Broströms

kapiteln om belysning, buller, yrkesmässig exponering och ventilation samt modifierat kraven efter den tekniska utvecklingen.

Kapitlet om minderåriga har anpassats så att det ska vara lika säkert för minderåriga till sjöss som på land.

Utöver ovanstående ändringar har man även försökt förenkla reglerna vad avser såväl formuleringar som mer detaljerade kravspecifikationer. Generellt kan sägas att det har införts tydligare krav på dokumenterade riskbedömningar inom föreskriftens sakområde, framhåller Transportstyrelsen.

Föreskriftsförslaget var ute på externremiss redan under sommaren 2008. Därefter notifierades det i enlighet med direktiv 98/34/EG, och var tänkt att träda i kraft redan före årsskiftet 2008/2009. Arbetet drabbades dock av förseningar, och förslaget (med smärre ändringar) har därför remissbehandlats än en gång nu under sommaren.

Omöjligt sänka bullernivå

Viktigaste ändringen jämfört med det tidigare förslaget finns i Bilaga 2 *Högsta ljudnivåer ombord på fartyg*. Bilagan har fått en något annorlunda utformning, men framför allt har den tillåtna bullernivån på

däck och i lastutrymme justerats upp från 65 dB(A) till 80 dB(A). Även den tillåtna bullernivån i maskinrum har höjts, från 100 till 105 dB. Ändringarna har gjorts på grund av att den tidigare lägre nivå visat sig vara i det närmaste omöjlig att uppnå, förklarar Transportstyrelsen.

Remisstiden gick ut 21 augusti. De nya reglerna för arbetsmiljö på fartyg är tänkta att börja gälla senast vid årsskiftet.

Fotnot: Den 1 januari 2009 flyttades verksamheterna vid Luftfartsstyrelsen, Sjöfartsinspektionen, Järnvägsstyrelsen, Vägtrafikinspektionen och delar av Vägverket till den nya myndigheten Transportstyrelsen.

1 januari 2010 tillkommer även länsstyrelsernas verksamhet för körkort och yrkestrafik.

Transportstyrelsens huvudkontor ligger i Norrköping.

Läs mer:

• Transportstyrelsens föreskriftsförslag
www.transportstyrelsen.se/sv/Regler/Remisser/

Regeringen ställer krav på toaletterum på äldreboende

Regeringen har förbjudit Mjölby kommun att efter 31 december 2010 hjälpa vårdtagare på fyra äldreboenden vid toalett och handfat, eller vid duschning, om inte en rad villkor är uppfyllda. Förbuden är förenade med viten om totalt 2,5 miljoner kronor.

Arbetsmiljöverket förbjöd den 17 juni 2007 i fyra likalydande beslut Mjölby kommun att bedriva vårdarbete vid Slomarps, Dackegårdens, Folkungagårdens och Änggårdens äldreboenden efter 30 juni 2008 om inte vissa villkor var uppfyllda. Förbuden var förenade med viten på 1 000 000 för verksamheten på Slomarps äldreboende, och 500 000 kronor vardera för de övriga.

De villkor som ställdes upp var att toaletterummen skulle vara så utformade att personalen hade tillräckligt arbetsutrymme och skadebringande arbetsställningar kunde undvikas. Dessutom skulle toaletterna ge fritt utrymme för de hjälpmedel som användes.

För Slomarps del fanns även ett annat förbud, som vid vite av 50 000 kronor gällde från 14 januari 2008. Det handlade om att trösklar och andra nivåskillnader skulle vara så utformade att de inte hindrade arbetstagarna att använda olika hjälpmedel, som rullstolar.

Otydliga formuleringar

Mjölby kommun överklagade Arbetsmiljöverkets beslut, och yrkade i första hand att regeringen skulle undanröja besluten om förbud, och besluten om att förena förbuden med vite. I andra hand ville kommunen att vitesbeloppen skulle sänkas. Kommunen hävdade också att ett antal formuleringar i villkoren till besluten var så otydliga och oprecisa att de inte kunde tillämpas.

Arbetsmiljöverket hänvisade i ett yttrande till regeringen till ett tidigare regeringsbeslut från 2002, där det bland annat sägs: "Vård- och omsorgsarbete är tungt. Tillräckligt utrymme för arbetet är en grundförutsättning för godtagbara arbetsförhållanden. Det är angeläget att konstaterade brister åtgärdas så snart som möjligt så att trötthet, vridna och därmed skadebringande arbetsställningar kan undvikas i vårdarbetet".

Enligt Arbetsmiljöverket fanns i de aktuella fallen inga skäl att frångå denna av regeringen fastlagda praxis och bifalla Mjölby kommuns överklagande. Verket föreslog dock att de villkor som satts upp i förtydligande syfte borde omformuleras något.

Arbetsmiljöverket ansåg det heller inte motiverat att upphäva det andra förbudet mot Slomarps äldreboende (trösklar och andra nivåskillnader), trots att kraven i denna del uppfyllts. "För att förhindra en återgång till den gamla ordningen anser Arbetsmiljöverket att beslutet bör bestå, trots att åtgärderna har genomförts. Om villkoret senare inte längre iakttas gäller förbudet fortfarande eftersom dess rättskraft varar så att säga för evigt".

Kraven på utrymme kvarstår

Regeringen delar inte den uppfattningen, utan upphäver beslutet i denna del. I övrigt följer regeringens beslut Arbetsmiljöverkets förslag. Vilket betyder att personalen vid de fyra vårdboendena efter 31 december nästa år får hjälpa vårdtagarna vid toalett och handfat eller vid duschning bara om det i toaletterummen finns:

- ett fritt arbetsutrymme för arbetstagare om minst 80 cm på var sida om toalettstolen,
- ett fritt arbetsutrymme för arbetstagaren om minst 40 cm på ena sidan om handfatet,
- ett fritt arbetsutrymme för arbetstagaren om minst 80 x 80 cm i samband med duschning av vårdtagare,
- kranar, handtag och andra liknande fasta eller lösa föremål inom räckhåll för arbetstagaren och utan att denne behöver inta sträckta eller vridna arbetsställningar och
- ett fritt utrymme för de hjälpmedel som används.

Vitesbeloppet för respektive äldreboende kvarstår.

Regeringens beslut beträffande Mjölby kommuns överklagande av vitesförbuden mot fyra äldreboenden var bland de sista som avgjordes enligt den gamla instansordningen. Från och med 1 juli 2008 gäller att Arbetsmiljöverkets beslut överklagas till länsrätten (se även sidan 6).

Läs mer:

- Regeringsbeslut A2007/4931/ARM, A2007/4962/ARM, A2007/4981/ARM och A2007/4957/ARM.

Legionellabakterier funna i stadshusets duschrum

Legionellabakterier har upptäckts i ett duschrum i Flens stadshus sedan en anställd sökt läkarvård för influensaliknande symptom.

En anställd på Flens kommun insjuknade i somras, och sökte läkarvård för det han trodde var svininfluensa. Det visade sig då att det handlade om legionärsjuka.

Prover som togs i stadshusets duschrum, där den anställde vistats före sjukdomsutbrottet, visade att det fanns legionellabakterier i vattnet. Duschrummet ligger lite avsides i huset och används, speciellt i semestertider, inte särskilt ofta. Därför har vattnet har blivit stillastående i rören och det har gynnat tillväxten av legionellabakterier.

Direkt efter det att provresultaten blivit kända kallades en rörfirma in för att spola rören i samtliga våtutrymmen i stadshusets källare med hett vatten för att ta död på bakterierna.

Uppföljande prover kommer att tas för att säkerställa att bakterieharder är eliminerad. Även i andra vattenledningar i stadshuset ska prover tas.

Såvitt det är känt är det bara en person som blivit sjuk av legionellabakterierna, och denne är nu helt återställd.

Fotnot: Legionellabakterier finns naturligt i vattensamlingar och jord. De sprids via vattendimma och smittar genom inandning. Bakterierna orsakar så kallad legionärsjuka med symptom som feber, huvudvärk och muskelvärk. Sjukdomen kan även medföra diarré, andningssvårigheter och till och med leda till döden, se Tema Arbetsmiljö nr 3/2008.

Kontakta redaktionen!

- Har du synpunkter på innehållet? Frågor, tips eller önskemål? Hör då av dig till redaktionen. Enklast genom e-post, eller telefon.
- Svårt att få tag i domar och annat material som det refereras till i nyhetsbrevets texter? Hör av dig så hjälper vi till.
- Har du frågor som rör arbetsmiljö, din egen eller andras? Vi hjälper till att finna svar och lösningar efter bästa förmåga.
- Saknar du något nummer av nyhetsbrevet, eller behöver du fler ex av någon utgåva? Kontakta redaktionen!

Redaktör och ansvarig utgivare:
Hans Olof Wiklund
Prenumeration: Helår, 14 nr,
kostar 2 900:- + moms (3 074:-)
PlusGiro: 31 12 35-6
Bankgiro: 213-3742

Nr 8/2009 28 augusti
Tema Arbetsmiljö

© Tema Arbetsmiljö. Citera gärna, men ange källan.
www.temaarbetsmiljo.se

Tema Arbetsmiljö produceras, trycks och ges ut av Tema Arbetsmiljö AB.
Adress: Skolvägen 1, 642 34 Flen
Telefon: 070 - 581 79 81
Fax: 0157 - 105 44
e-post: temanyhetsbrev@telia.com